НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА

Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

Кафедра управління
інноваційною діяльністю та
сферою послуг

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять
з дисципліни

«ЕКОЛОГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ СФЕРИ ПОСЛУГ»

для студентів денної і заочної форм навчання
спеціальності 241
«Готельно-ресторанна справа»

Тернопіль, 2020

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Екологічне управління підприємствами сфери послуг» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа». Тернопіль: ТНТУ, 2020. 28 с.

Укладачі: Мельник Л.М., д.е.н., доцент

Рецензенти: Андрушків Б.М., д.е.н., професор

Малюта Л.Я., д.е.н., професор

Затверджено на засіданні кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, протокол № 1 від 25 серпня 2020 року.

Рекомендовано методичною комісією факультету економіки та менеджменту ТНТУ імені Івана Пулюя, протокол № 1 від 16 вересня 2020 року

Методичні вказівки містять загальні положення, які визначають роботу студента на практичних заняттях та основні вимоги щодо опрацювання студентами для належного освоєння предмету «Екологічне управління підприємствами сфери послуг», а також список рекомендованої літератури.

© Мельник Л.М., 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП ……	4
Вказівки до практичного заняття №1: «*Стратегія сталого розвитку як основа екологічного управління підприємств*» ……..	6
Вказівки до практичного заняття №2: «*Екологічна відповідальність за порушення природоохоронного законодавства*» ……	7
Вказівки до практичного заняття №3: «*Стандарти екологічного управління*» ……	9
Вказівки до практичного заняття №4: «*Екологічне маркування та процедура екологічного аудиту»* ……	10
Вказівки до практичного заняття №5: «*Система екологічного управління (менеджменту) підприємства*» ……	12
Вказівки до практичного заняття №6: «*Управління бізнес-процесами підприємства як умова ефективного екологічного управління*» ……	22
Вказівки до практичного заняття №7: «*Оцінювання еколого-економічної ефективності діяльності підприємства»* ……	23
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ……	25

ВСТУП

Методичні вказівки до виконання практичних занять з дисципліни «Екологічне управління підприємствами сфери послуг» призначені для студентів 1 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа».

Теоретичний матеріал з дисципліни слід вивчати, користуючись рекомендованими джерелами: законодавчими та нормативними актами, а також підручниками та навчальними посібниками. Осмислення та набуття добрих знань із дисципліни можливе за умов систематичної самостійної роботи. Робота із засвоєння матеріалу повинна бути послідовною та регулярною. До вивчення дисципліни необхідно підходити структуровано: спочатку слід вивчити загальні положення, а потім розглядати та засвоювати окремі питання більш детально.

Під час проведення практичних (семінарських) занять і на підсумковому контролі закріплюються та поглиблюються знання, отримані під час самостійного вивчення дисципліни.

Основною метою виконання практичних занять є систематизація, аналіз та закріплення теоретичних положень дисципліни «Екологічне управління підприємствами сфери послуг».

Практичне (семінарське) заняття – форма навчального заняття, що спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, які отримані як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу, а також під час виконання індивідуальної роботи.

Практичні заняття є невід'ємною складовою роботи студентів з дисципліни, виконання яких є необхідною умовою комплексного підходу до її вивчення, а також виявлення актуальних проблем екологічного управління підприємствами готельно-ресторанного господарства в сучасних умовах, сприяють закріпленню студентами теоретичних знань та надбанню практичних навичок з впровадження системи екологічного менеджменту у практику діяльності підприємства.

Практичні заняття з дисципліни «Екологічне управління підприємствами сфери послуг» передбачають проведення дискусій, виконання ситуаційних завдань, роботу у малих групах, рішення задач стосовно визначених тем згідно робочої програми дисципліни, що в комплексі із лекційним матеріалом формує у студентів компетентності фахівців з екологічного

управління підприємствами у готельно-ресторанному господарстві в нових ринкових умовах.

У процесі проведення практичного (семінарського) заняття студенти самостійно або у малих групах (за умов попередньої постановки завдання та його пояснення викладачем) вирішують запропоновані завдання різного рівня складності та виробничі ситуації. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться прослуховування презентацій, перевірка роботи, яку виконували студенти та підведення підсумків із виставленням відповідних балів згідно відведених балів кожній роботі у робочій програмі.

Методичні вказівки стануть у нагоді студентам під час самостійного вивчення дисципліни, а також підготовки до практичних або семінарських занять та є рекомендованими.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

на тему: **«Стратегія сталого розвитку як основа екологічного управління підприємств»**

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Вимоги до організації самостійної роботи при підготовці до практичного заняття:

Об'єднатися у групи по 3-5 осіб і підготувати презентації на тематику «Еко-бізнес XXI століття».

Презентації повинні бути короткими (обсягом до 10 слайдів), бути інформативними та практичними.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Вибіркове бліц-опитування на засвоєння пройденого матеріалу з лекцій №1, 2.

2. Доповідь та/або виступ з презентаціями.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

на тему: **«Екологічна відповідальність за порушення природоохоронного законодавства»**

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Вимоги до організації самостійної роботи при підготовці до практичного заняття:

1) виписати з Кримінального кодексу України розділ «Злочини проти довкілля»;

2) виписати перелік адміністративних правопорушень з Кодексу України «Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури».

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Вибіркове бліц-опитування на засвоєння пройденого матеріалу з лекції №3.

2. Проведення ділової гри «Суд».

Ділова гра «Суд»:

В одному з районів Одеської області в травні 2013 р. районна рибогосподарська інспекція виявила на поверхні водойми велику нафтову пляму. Перевірка показала, що вона утворилося у результаті витікання з однієї з цистерн складу паливно-мастильних матеріалів.

Територіальний комітет з водних ресурсів пред'явив позов про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу. Відповідач позову не визнав, посилаючись на те, що технологія зберігання палива не порушувалася.

В результаті проведення експертизи встановлено, що витікання в цистерні виникло внаслідок непридатності матеріалу, з якого вона виготовлена, для експлуатації в даних умовах. Однак цистерни були виготовлені і встановлені на складі згідно з проектом. Цистерни були виготовлені в 1989 р. і розраховані на термін служби в 30-35 років.

Які заходи, передбачені законом, можуть вжити органи державного екологічного контролю? Хто повинен понести відповідальність?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

на тему: **«Стандарти екологічного управління»**

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Вимоги до організації самостійної роботи при підготовці до практичного заняття:

1) Для підготовки до практичного заняття слід

- зробити загальний огляд серії стандартів ISO 14000;
- дослідити зв'язок між стандартами серій ISO 9000 і ISO 14000;
- дослідити роль життєвого циклу в системі екологічного управління.

Презентації повинні бути короткими (обсягом до 10 слайдів), бути інформативними та практичними.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Вибіркове бліц-опитування на засвоєння пройденого матеріалу з лекції №4.

2. Доповідь та/або виступ з презентаціями.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

на тему: **«Екологічне маркування та процедура екологічного аудиту»**

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Вимоги до організації самостійної роботи при підготовці до практичного заняття:

1) Для підготовки до практичного заняття слід зробити презентації на теми:

- «Вплив виробництва і споживання на навколишнє середовище»;
- «Яким чином можна зменшити вплив на довкілля?»;
- «Екологічне маркування в Україні»;
- «Чому для виробників екологічна сертифікація виробів є вигідною?»;
- «Тенденції розвитку екологічного маркування у світі».

Презентації повинні бути короткими (обсягом до 10 слайдів), бути інформативними та практичними.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Вибіркове бліц-опитування на засвоєння пройденого матеріалу з лекцій №5-6.

2. Доповідь та/або виступ з презентаціями.

3. Виконання творчо-пошукових вправ.

Творчо-пошукові вправи:

***Вправа 1*. «Екологічні підходи до упаковки»**

Оцініть упаковку 4-х продуктів, опишіть хороші і погані сторони розглянутої упаковки. Які зовнішні умови повинні бути для оптимізації процесів створення екологічної упаковки?

***Вправа 2*. «Управління енергоефективністю»**

Опишіть основні підходи скорочення споживання енергії. Складіть програму екологічного менеджменту щодо енергоспоживання (як би Ви діяли, які сили залучали, які процеси вивчали, який персонал залучали, як аналізували б результати)?

***Вправа 3*. «Управління з урахуванням закінчення життєвого циклу продукту»**

У яких оточуючих Вас продуктах можливий і необхідний рециклінг частин? Які з оточуючих Вас продуктів не підлягають рециклінгу? Чи можливо отримати з них вторинні продукти або паливо?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

на тему: **«Система екологічного управління (менеджменту) підприємства»**

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Вимоги до організації самостійної роботи при підготовці до практичного заняття:

Використовуючи періодичні видання, ресурси Інтернет, вивчити досвід впровадження системи екологічного менеджменту на вітчизняних підприємствах.

Аналітико-ситуаційне завдання на самостійну роботу:

На основі використання творчих можливостей і аналітичного огляду ситуації відповісти на наступні питання:

1. Якими є перспективи поширення і розвитку підходів системи екологічного менеджменту у світі?
2. Хто є зацікавленими сторонами в підтримці поширення СЕМ і якою є їхня роль у даному процесі?

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Вибіркове бліц-опитування на засвоєння пройденого матеріалу з лекції №7.
2. Контроль виконання аналітико-ситуаційного завдання на самостійну роботу.
3. Виконання аналітичного завдання.

Аналітичне завдання: Об'єднатися у групи з 3-5 осіб і:

1) зробити аналіз діяльності підприємства (на вибір студентів);

2) розробити екологічну політику досліджуваного підприємства.

1. **ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА»**

ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» – це виробниче підприємство, яке займається розробленням та виготовленням освітлювальних приладів (світильники та прожектори які представлені в експозиції).

Товариство засновано 1957 р. у Тернополі як державне підприємство «Електроарматура». Від 1971 р. – виробниче об'єднання (ВО), від 1988 р. – науково-виробниче об'єднання (НВО), від 1996 – відкрите акціонерне товариство (ВАТ). Від 2006 р. – ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА». При підприємстві було створено «ВПКТІсвітло» (1977 р.), яке займалося удосконаленням технології виробництва світлотехнічної продукції та Український світлотехнічний інститут (1992 р.), який займається випробовуванням та сертифікацією світло- та електротехніки.

З 1965 р. підприємство повністю переорієнтувалося на випуск світлотехнічного обладнання. У цей період були розроблені і освоєні світильники для хімічної та гірничорудної промисловості. З 1971 р. підприємство почало виробництво побутових світильників різних груп: люстри, бра, настільні лампи, торшери. У 1975 р. розпочався випуск пускорегулюючих апаратів. У 1978 р. освоєно виробництво потужних прожекторів. У 1982 р. створено виробництво технологічного обладнання, інструменту і оснастки.

На рубежі тисячоліття завод повністю оновив номенклатуру. Розроблено та освоєно десятки типів сучасних світильників та прожекторів для освітлення вибухонебезпечних та промислових об'єктів. У 2006 р. розпочато випуск світлодіодних конструкцій освітлювальних приладів.

На даний час підприємство є найбільшим виробником світлотехніки в країнах СНД. Цілком забезпечуються потреби України щодо промислової світлотехніки і нарощується постачання у країни Співдружності (Росію, Білорусь, Молдову, Казахстан, Узбекистан та ін.).

Виробничі потужності ТОВ «ОСП Корпорації «ВАТРА» спрямовані на:

- ливарне виробництво, що спеціалізується на виготовленні відливок з алюмінієвого сплаву: щільних, з високою чистотою поверхні, різноманітної конфігурації, з декоративними художніми поверхнями;

- виробництво пластмасових деталей методом лиття під тиском термопластичних матеріалів, прямого і миттєвого пресування реактопластів і проводить їхню механічну обробку;
- механообробувальне виробництво, що займається обробкою литих деталей з алюмінієвого сплаву на універсальних, спеціалізованих і агрегатних верстатах, а також виготовленням деталей з чорних і кольорових сплавів;
- штампувально-зварювальне виробництво деталей методом глибокої витяжки, штампування з металопрокату, зварюванням у середовищі вуглекислого газу й аргону, зварюванням в атмосферних умовах;
- інструментальне виробництво ливарного оснащення (прес-форми, штампи) для ливарного виробництва, ливарні форми, оснащення для виробництва пластмасових деталей, штампувального і механообробувального виробництв, гальвано-фарбувального виробництва, виготовленням спеціального оснащення, виконанням індивідуальних замовлень. Гальвано-фарбувальне виробництво займається фарбуванням литих, штампованих та ін. деталей методом пневматичного або електростатичного розпилення, нанесенням декоративних покрить: хромуванням, цинкуванням, а також здійснює електрохімічне полірування, фосфатування, позолоту деталей;
- транспортне господарство, що займається внутрішніми (внутріцеховими і міжцеховими) і зовнішніми перевезеннями, підвісним і напольним електротранспортом, автомобільним і залізничним транспортом (з території підприємства);
- складальне виробництво, яке проводить складання виробів на складальних конвеєрах та індивідуальних робочих місцях за допомогою спеціального електро- і пневмообладнання.

Понад 60 % своєї продукції підприємство поставляє на експорт.

Серйозна увага приділяється розробці та випуску енергоефективних освітлювальних приладів з застосуванням високоінтенсивних джерел світла, у тому числі світлодіодів. Удосконалюються наявні конструкції та освоюються нові з поліпшеними споживчими властивостями.

Уся продукція сертифікована в системах УкрСЕПРО і ДСТ Росії. Система управління якістю на виробництві сертифікована за міжнародним стандартом ISO 9001:2008.

Корпорація ВАТРА володіє власним науково-технічним потенціалом, здатним виконувати на високому технічному рівні розробку, підготовку виробництва й освоєння нової техніки. У його склад входять:

- конструкторсько-технологічний центр із відділом дизайну, конструкторськими і технологічними бюро, відділом проектування спецтехнологічного оснащення, спецконструкторським бюро проектування оснащення й інструменту, дослідно-випробувальною лабораторією, експериментальною лабораторією;
- відділ якості і конкурентоспроможності з комплексною дослідницькою лабораторією, бюро метрології і бюро стандартизації.

На власній випробувальній базі проводяться дослідження зразків освітлювальних приладів. Приймальні, кваліфікаційні і сертифікаційні іспити здійснюються в Українському світлотехнічному інституті (м. Тернопіль).

Розробка засобів технологічного оснащення і нових технологічних процесів виповнюються службою головного технолога, а також іншими спеціалізованими вітчизняними і закордонними організаціями. Наприклад, разом з фірмою АТОТЕСН (Німеччина) впроваджено технологічні процеси і спеціальне оснащення для нікелювання, позолоті і чорного цинкування. Разом з фірмою AMADA (Японія) введено в дію координатно-револьверний прес гнуття з ЧПУ для виготовлення.

Значним досягненням Корпорації ВАТРА є створення прожекторної техніки для спортивних об'єктів 22-х Олімпійських ігор (1980 р.) у Москві (10 тис. потужних прожекторів), а також освітлювальних приладів для Палацу культури «Україна» (126 позолочених люстр), Національної опери України, сесійної зали Верховної Ради України у Києві, об'єктів космодрому «Байконур» (Казахстан).

ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» охоплює широку номенклатуру розробки і виготовлення світлотехніки, що включає майже всі сфери застосування, а саме:

1. Вибухобезбечні освітлювальні прилади (ОП) для об'єктів газової, хімічної, нафтопереробної промисловості, а також вугільних шахт.

2. Прожекторне освітлення. Це унікальні високоефективні параболокругові і параболоциліндричні прожектори для освітлення відкритих і закритих спортивних споруджень, що забезпечують можливість точної передачі кольору в телебаченні, а також гама прожекторів з високоінтенсивними джерелами світла, високого ступеня захисту і сучасного дизайну для загального освітлення відкритих просторів і архітектурних об'єктів.

3. Зовнішнє освітлення. Дорожні, вуличні і паркові світильники з енергоекономними лампами.

4. Адміністративне, офісне, громадське освітлення і світильники для житлових приміщень – це світильники різноманітного асортименту з люмінесцентними лампами, лампами розжарювання та світлодіодами.

5. Транспортне освітлення. Це група ОП для салонів вагонів метро, тролейбусів, дизель- і електропоїздів пасажирських вагонів.

6. Пускорегулююча апаратура для люмінесцентних ламп від 7 Вт до 80 Вт і ГЛВТ усіх видів і потужностей (від 50 Вт до 3500 Вт).

Аналіз основних показників, які характеризують діяльність підприємства в 2017-2019 рр. наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні техніко-економічні показники діяльності ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА»

№ п/п	Показники	Одиниця виміру	Роки			Відхилення	
			2017	2018	2019	2018 р. до 2017 р.	2019 р. до 2018 р.
1.	Виручка від реалізації продукції	тис.грн.	110980	147852	144168	+ 135872	- 3684
2.	Чистий дохід	тис.грн.	97956	134240	131376	+ 36284	- 3000
3.	Собівартість реалізованої продукції	тис.грн.	82643	112849	110957	+ 30206	- 1892
4.	Валовий прибуток	тис.грн.	15313	21391	20419	+ 6078	- 972
5.	Операційний прибуток	тис.грн.	4885	7120	6124	+ 2235	- 996
6.	Чистий прибуток	тис.грн.	2850	4832	5464	+1982	+ 630
7.	Середньоспискова чисельність працівників	чол.	264	733	726	+ 469	-7
8.	Фонд оплати праці	тис.грн.	5875	9999	9999	+ 4124	0
9.	Середньомісячна заробітна плата працівника	грн.	1855	1964	2080	+ 109	+ 116
	робітника	грн.	1292	1620	1706	+ 328	+ 86
10.	Середньорічна вартість основних фондів	тис.грн.	3656,5	6237,5	9826	+ 2581	+ 3588,5
11.	Власний капітал	тис.грн.	13621	17712	23026	+ 4091	+ 5314

2. **ПП «Фабрика меблів «НОВА»**

Тернопільська «Фабрика меблів «НОВА» розпочала свою життєдіяльність 1 березня 1999 року коли було відкрито перший цех площею близько 300 м^2, у якому працювало 9 осіб. Уже тоді «Фабрика меблів «НОВА» зробила ставку на потреби середнього споживача, який хотів купувати якісні сучасні меблі за помірною ціною. Новим етапом у розвитку підприємства став 2000 рік. Вперше в Україні тут запроваджено в експлуатацію технологію з виробництва меблевих фасадів МДФ різної конфігурації, а також термостійких робочих поверхонь кухонних гарнітурів, фасадних елементів та підвіконників (постформінг).

У 2001 році на фабриці меблів «НОВА» введено в експлуатацію цех з ламінування ДСП класу Е-1, що сприяло підвищенню якості й дозволило знизити вартість продукції за рахунок власного контролю циклу виробництва.

Орієнтуючись на потреби ринку, фахівці фабрики у 2002 році впровадили технологію виробництва меблевих накладок та нарізних профілів МДФ. Освоєно виробництво меблевих фасадних елементів типу софтформінг. Продукція з привабливим зовнішнім виглядом, кількість та асортимент якої значно розширився, знаходила щоразу більше своїх прихильників.

Наступний 2003 рік на підприємстві за всіма ознаками вважається знаковим. Прийнято в експлуатацію новий цех загальною площею 3500 м^2, збільшено обсяг товарного виробництва в 2,4 рази. Та особливо значущим було впровадження унікальної технології, яка дозволила на МДФ-панелях створювати різноманітне об’ємне зображення.

У виробництві застосовується кілька унікальних технологій – технологія гнуття та технологія рідкого МДФ-у.

На даний час «Фабрика меблів «НОВА» виготовляє понад 100 видів меблів, а саме: вітальні, спальні, кухні, дитячі, передпокої, офісні меблі, столи та тумби різних модифікацій.

Працюючи за усіма основними напрямами виробництва меблів на замовлення, фахівці компанії готові запропонувати широкий перелік моделей, виконаних за різними варіантами конструкції і колірних рішень. Керівництво підприємства не зупиняється на досягнутому і приділяє велику увагу контролю якості, покращенню сервісного обслуговування, скороченню термінів виконання замовлень, постійному розширенню асортименту та впровадженню новітніх технологій. У 10 цехах фабрики встановлено нове високорентабельне обладнання відомих фірм Польщі, Італії, Німеччини та Румунії.

Обсяг виробництва підприємства у вартісному вираженні характеризується такими основними показниками як товарна і реалізована продукція (табл. 1.).

Таблиця 1

Обсяг виробництва ПП «Фабрика меблів «НОВА»

Продукція	Роки			Зміни			
	2017	2017	2018	Абсол. відхил. (+/–)		Відн. відхил. (%)	
				2018/2017	2019/2018	2018/2017	2019/2018
Товарна продукція, тис.грн.	1604	1446	1328	-158	- 118	- 10	- 8
Реалізована продукція, тис.грн.	1489	1311	1155	- 178	- 156	- 12	- 12

Розрахована середньорічна вартість основних виробничих фондів ПП «Фабрика меблів «НОВА» за 2017-2019 рр. представлена у табл. 2.

Таблиця 2

Показники, що характеризують стан та ефективність використання основних фондів ПП «Фабрика меблів «НОВА»

Показник	Роки			Зміни			
	2017	2018	2019	Абсол. відхил. (+/–)		Відн. відхил. (%)	
				2018/2017	2019/2018	2018/2017	2019/2018
Середньорічна вартість основних фондів, тис.грн.	36426	33597	29343	- 2829	- 4254	- 8	- 13
Товарна продукція, тис.грн.	1604	1446	1328	-158	- 118	- 10	- 8
Середня кількість працівників, осіб	673	665	658	- 8	- 7	- 1	- 1
Фондовіддача, тис.грн.	0,04	0,04	0,05	-	0,01	-	+25
Фондомісткість, тис.грн.	22,71	23,23	22,10	+ 0,52	- 1,13	+ 2	- 5
Фондоозброєність, тис./чол.	54,12	50,52	44,59	- 3,60	- 5,93	- 7	- 12

Рівень прибутковості ПП «Фабрика меблів «НОВА» відображено у табл. 3.

Таблиця 3

Показники прибутковості ПП «Фабрика меблів «НОВА»

Показник	Роки			Зміни			
	2017	2018	2019	Абсол. відхил. (+/–)		Відн. відхил. (%)	
				2018/2017	2019/2018	2018/2017	2019/2018
Чистий дохід від реалізації (тис. грн.)	1297	944	755	- 353	- 189	- 17	- 20
Собівартість реалізованої продукції (тис.грн.)	995	796	634	- 199	- 162	- 20	- 20
Валовий прибуток (тис. грн.)	302	148	121	- 154	- 27	- 156	- 18
Чистий прибуток (тис. грн.)	103	42	36	- 61	- 6	- 59	- 14

3. **ПАТ «ТерА»**

Публічне акціонерне товариство «ТерА», «Тернопільська кондитерська фабрика» є стабільно функціонуючим підприємством з понад 65-річною історією, засноване в 1945 році під назвою «Артіль-Харчокомбінат». В склад артілі входили кондитерський цех та цех безалкогольних напоїв, а також три млини: Тернопільський, Ігровецький, Довжанський.

В 1953 році згідно Постанови Ради Міністрів СРСР по укрупненню і спеціалізації підприємств до складу харчокомбінату влилися артілі Харчопром та Промфруктовод, додалися нові цехи: оцтовий та винний.

В 1963 році з метою укрупнення до харчокомбінату був приєднаний завод безалкогольних напоїв. Кількість працівників досягла 150 чоловік. Підприємство стало випускати більше продукції, розширився її асортимент. Було побудовано оцтовий цех, введена в дію лінія розливу безалкогольних напоїв. В 1965 році введено в дію цех круп'яних паличок. Ведучою галуззю стала продукція цеху безалкогольних напоїв і підприємство було перейменовано на «Завод безалкогольних напоїв». Працювали такі цехи: вафельний, зефірний, кукурудзяних паличок, дражерувальний, крупцех.

В 1971 році введено в експлуатацію додатковий корпус підприємства – кондитерський цех по виготовленню пряників, печива, зефіру і завод був перейменований на Тернопільський завод продтоварів. В 1976 році закрито цех по виробництву круп, а в 1978 р. були від'єднанні безалкогольний та оцтові цехи. Таким чином самостійно виділився

кондитерський цех в тому числі дільниці по виробництву вафель, пряників, печива, зефіру.

В грудні 1992 року на заводі введено в дію новий виробничий корпус, в якому на даний час працюють лінії по виробництву зефіру, мармеладу, затяжних та цукрових сортів печива. 18 лютого 1994 р. завод отримав статус орендного підприємства.

В 1996р., відповідно до Указу Президента України «Про прискорення приватизації майна в агропромисловому комплексі» №66 від 19.01.95 р. та наказу регіонального відділення Фонду державного майна України по Тернопільській обл. від 06.02.96 р. підприємство перетворено у відкрите акціонерне товариство «Тернопільська кондитерська фабрика». В липні 2000 р., у відповідності з рішенням Загальних зборів акціонерів, товариство перейменоване у ВАТ «ТерА».

22 лютого 2011р. на підставі рішення загальних зборів акціонерів, Відкрите акціонерне товариство «ТерА» змінило свою назву. З того часу фабрика набула статусу Публічне акціонерне товариство «ТерА».

ПАТ «ТерА» спеціалізується на виготовленні високоякісних кондитерських виробів за класично-традиційними рецептурами, які давно сподобались широкому колу споживачів. Пріоритетна ставка на вдале поєднання ціни та якості, а також врахування смаків споживачів, дозволяє зберегти стабільність виробництва, постійне впровадження нових виробничих зразків, забезпечити перспективи на майбутній розвиток.

Основні види діяльності : 15.82.0 Виробництво сухарів, печива, пирогів і тістечок тривалого зберігання; 15.81.0 Виробництво хліба і хлібобулочних виробів; 52.11.0 Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно з продовольчим асортиментом.

На сьогодні Тернопільська кондитерська фабрика «ТерА» спеціалізується на виробництві різноманітних кондитерських виробів, а саме: вафлі, пряники, печиво, зефір, мармелад, драже, східні солодощі, цукерки, асортимент яких налічує понад 140 найменувань.

Обсяги реалізації продукції зростають. Так, у 2018 році обсяги реалізації продукції зросли на 36% порівняно з попереднім роком, а у 2019 році – на 10,5% порівняно з 2018 роком.

Рис. 1. Регіони дистрибуції продукції ПАТ «ТерА»

Не зважаючи на зміни у структурі ринку кондитерських виробів і коливання цін на ринку сировини, підприємство дотримується стандартів виробництва продукції відповідно до затверджених державою стандартів і технічних норм виробництва кондитерської продукції.

Виробнича структура підприємства виглядає в такий спосіб:

Цех № 1 – мармеладний.

Цех № 2 – роздрібний і «Східні ласощі».

Цех № 3 – зефірний.

Цех № 4 – вафельний.

Цех № 5 – підготовчий.

Цех № 1 – установлені лінії по виробництву: помадних сортів цукерок, пралінових сортів цукерок, драже.

Цех № 2 – установлені машини по виробництву роздрібних сортів цукерок, а також установлено 2 лінії по виробництву мармеладу, лінії «східних ласощів». Працюють наступні лінії: зі збивним корпусом, з желейним корпусом, зі спиртованих фруктів.

Цех № 3 – установлені лінії по виробництву: зефіру на фурцелорані, зефіру на агарі, шоколадних фігур із сюрпризом.

Цех № 4 – установлені лінії по виробництву: цукерок з вафельним корпусом, вафель, пряників.

Цех № 5 – установлені 4 п’ятивалкових млини по виробництву напівфабрикатів. Потужність всіх ліній – 26 тонн.

В кожному цеху працює система контролю за якістю продукції.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

на тему: **«Управління бізнес-процесами підприємства як умова ефективного екологічного управління»**

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Вимоги до організації самостійної роботи при підготовці до практичного заняття:

Використовуючи періодичні видання, ресурси Інтернет, вивчити досвід аналізу стану бізнес-процесів на вітчизняних підприємствах готельно-ресторанного господарства.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Вибіркове бліц-опитування на засвоєння пройденого матеріалу з лекції №8.

2. Виконання аналітичного завдання.

Аналітичне завдання: Об'єднатися у групи з 2-3 осіб і:

1) зробити аналіз стану бізнес-процесів підприємства (на вибір студентів з сайту: www.smida.gov.ua);

2) розробити «дорожню карту» розвитку системи екологічного менеджменту досліджуваного підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

на тему: **«Оцінювання еколого-економічної ефективності діяльності підприємства»**

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Вимоги до організації самостійної роботи при підготовці до практичного заняття:

Використовуючи періодичні видання, ресурси Інтернет, вивчити досвід оцінювання платежів підприємства за забруднення внаслідок господарської діяльності.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Вибіркове бліц-опитування на засвоєння пройденого матеріалу з лекції №10.

2. Виконання аналітичних завдань.

Аналітичні завдання:

Завдання 1. Розрахувати платежі за викиди забруднюючих речовин в атмосферу від пересувних джерел фірми «СВК» на 2019 р. за наступними даними:

Вид транспорту	Частка транспортних засобів, невідповідних стандарту палива	Кількість витраченого палива	Тип палива
Легковий	0 (0%)	20,186	Бензин
Вантажний	1 (100%)	2,474	Дизельне паливо

Завдання 2. Розрахувати платіж підприємства, що знаходиться в Одеській області, на 2019 р. за скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, якщо:

Фактичний викид	Встановлений ліміт викиду	Встановлений норматив викиду
3,5 т/рік	0,3 т/рік	0,6 т/рік
0,59 т/рік	0,69 т/рік	0,8 т/рік
0,09 т/рік	0,09 т/рік	0,15 т/рік

Завдання 3. Підприємство знаходиться в Тернопільській області. Розрахувати плату за розміщення відходів на 2019 р., якщо відомо:

Тип відходів	Фактичне розміщення	Встановлений ліміт
I клас небезпеки	0,001 т/рік	0,001 т/рік
IV клас небезпеки	10,45 т/рік	6,40 т/рік
V клас небезпеки: перероблені пром. відходи	1,020 $м^3$	1,023 $м^3$

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Бобровський А.Л. *Екологічний менеджмент*: підручник. Суми Університетська книга 2009. 586 с.
2. *Екологічний менеджмент і аудит*: Навчальний посібник / С.М. Літвак, С.С. Рижков, В.А. Скороходов, І.Ю. Биков, Н.В. Гурець. К. ВД «Професіонал», 2005. 112 с.
3. Кирич Н.Б., Кінаш І.А., Погайдак О.Б. *Екологічний менеджмент: еколого-економічні засади раціонального природокористування*: навч.пос. Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. 268 с.
4. Комарницький В.М., Шевченко В.І., Єлькін С.В. *Екологічне право України*: Навч. посіб. К. ЦУЛ 2006. 224 с.
5. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. *Екологічний менеджмент*: підручник. К.: «Академія», 2007. с. 432.
6. Мельник Л.М. *Забезпечення сталого розвитку промислових підприємств засобами управління бізнес-процесами: теорія, методологія, практика:* монографія. Тернопіль, ФОП Паляниця В.А., 2018. 367 с.
7. Садовенко А., Масловська Л., Середа В., Тимочко Т. *Сталий розвиток суспільства*: навчальний посібник. 2 вид. К.; 2011. 392 с.
8. *Словник – довідник з екології*: навч.-метод. посіб. / уклад. О.Г. Лановенко, О.О. Остапішина. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2013. С. 160.
9. *Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти*. Посібник / С.В. Берзіна, І.І. Яреськовська та ін. К: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 134 с.
10. Хільчевський В.К., Забокрицька М.Р., Кравчинський Р.Л. *Екологічна стандартизація та запобігання впливу відходів на довкілля*. К.: ВПЦ «Київський університет». 2016. 192 с.
11. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Білявський Г.О. *Екологічне управління:* Підручник для студентів екологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. К. Либідь 2004. 432 с.

Нормативна

1. ДСТУ ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO14001:2015, IDT).
2. ДСТУ ISO 14004:2016 Системи екологічного управління. Загальні настанови щодо запроваджування (ISO 14004:2016, IDT).
3. ДСТУ ISO 14005:2015 Системи екологічного управління. Настанови щодо поетапного запровадження системи екологічного управління, використовуючи оцінювання екологічних характеристик (ISO 14005:2010, IDT).
4. ДСТУ ISO 14006:2013 Системи екологічного управління. Настанови щодо запроваджування екологічного проектування (ISO 14006:2011, IDT).
5. ДСТУ ISO 14015:2005 Екологічне керування. Екологічне оцінювання виробничих об’єктів та організацій (ISO 14015:2001, IDT).
6. ДСТУ ISO 14020:2003 Екологічні маркування та декларації. Загальні принципи (ISO 14020:2000, IDT.).
7. ДСТУ ISO 14021:2016 Екологічні маркування та декларації. Екологічні самодекларації (екологічне маркування типу II) (ISO 14021:2016, IDT).
8. ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT).
9. ДСТУ ISO 14025:2008 Екологічні маркування та декларації. Екологічні декларації типу III. Принципи та процеси (ISO 14025:2006, IDT).
10. ДСТУ ISO 14031:2016 Екологічне управління. Оцінювання екологічної дієвості. Настанови (ISO 14031:2013, IDT).
11. ДСТУ ISO/TR 14032:2004 Екологічне керування. Приклади оцінювання екологічної характеристики (ISO/TR14032:1999, IDT).
12. ДСТУ ISO/TS 14033:2016 Екологічне управління. Кількісна екологічна інформація. Настанови та приклади (ISO/TS 14033:2012, IDT).
13. ДСТУ ISO 14040:2013 Екологічне управління. Оцінювання життєвого циклу. Принципи та структура (ISO14040:2006, IDT).
14. ДСТУ ISO 14041:2004 Екологічне керування оцінювання життєвого циклу. Визначання цілі і сфери застосування та аналізування інвентаризації (ISO 14041:1998, IDT).
15. ДСТУ ISO 14044:2013 Екологічне управління. Оцінювання життєвого циклу. Вимоги та настанови (ISO14044:2006, IDT).
16. ДСТУ ISO 14045:2016 Екологічне управління. Оцінювання екологічної ефективності продуктивних систем. Принципи, вимоги та настанови

(ISO 14045:2012, IDT).

17. ДСТУ ISO/TR 14047:2016 Екологічне управління. Оцінювання життєвого циклу. Приклади застосування ISO 14044 до ситуацій оцінювання впливу життєвого циклу (ISO/TR 14047:2012, IDT).
18. ДСТУ-П ISO/TS 14048:2013 Екологічне управління. Оцінювання життєвого циклу. Формат документування даних (ISO/TS 14048:2002, IDT).
19. ДСТУ ISO/TR 14049:2016 Екологічне управління. Оцінювання життєвого циклу. Ілюстративні приклади застосування ISO 14044 для визначення цілі, сфери застосування та інвентаризаційного аналізування (ISO/ TR 14049:2012, IDT).
20. ДСТУ ISO 14050:2016 Екологічне керування. Словник термінів (ISO 14050:2009, IDT).
21. ДСТУ ISO 14051:2015 Екологічне управління. Обліковування витрат, пов`язаних із матеріальними потоками. Загальні принципи та структура (ISO 14051:2011, IDT).
22. ДСТУ ISO/TR 14062:2006. Екологічне керування. Враховування екологічних аспектів під час проектування та розробляння продукції (ISO/TR 14062:2002, IDT).
23. ДСТУ ISO 14063:2008 Екологічне управління. Обмінювання екологічною інформацією. Настанови та приклади (ISO 14063:2006, IDT).
24. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII станом на 15.11.2017 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12.
25. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 № 1862-IV станом на 15.11.2017 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1862-15.

Навчально-методичне видання

Методичні вказівки до проведення практичних занять з дисципліни «Екологічне управління підприємствами сфери послуг» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної і заочної форм навчання спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»

Укладач: Мельник Лілія Миколаївна